

A diákmobilitás kilátásai Ukrajnában

***Bevezetés.** Diákok külföldi tanulmányútja nem új jelenség. Európa e téren már több évszázados hagyományokkal rendelkezik. Európa határain túl is jelentős a diákok utazási kedve. Afrikai, ázsiai, latin-amerikai diákok ezrei tanulnak európai vagy észak-amerikai egyetemeken, és számuk egyre növekszik, megelőzve magának a felsőoktatásnak a terjedését.*

Másfél évtizede Európában a diákmobilitásnak jelentős szerepet szánnak az európai felsőoktatási modell létrehozásában, a felsőoktatás minőségének javításában. Ennek különleges aktualitást adott a Bolognai folyamat címszó alatt történő felsőoktatási reform, amelyen, több-kevesebb sikerrel, még ma is fáradozik sok csatlakozott ország. A diákmobilitást különböző állami és regionális programok segítik. Sok ország két- és többoldalú szerződésben szabályozza a diákok tanulmányi mobilitását.

Az ukrán diákmobilitás ma. Ukrajnában a diákmobilitást a Bolognai folyamattal kapcsolatban emlegetik. A bolognai irányelvek ismeretében az ukrán csatlakozást követően ez érthető is [1]. A közös irányelvek ellenére az ukrán mobil diákok problémái több sajátos vonással rendelkeznek. Ellentétben az európai diákokkal, akik számára a tanulmányi mobilitás többnyire a külföldi egyetemen történő egyéves vagy néhány hónapos képzést jelenti, az ukrainai fiatalok többnyire egy teljes képzésre, tehát egy külföldi egyetem diplomájának a megszerzésére törekszenek. Azoknak is, akik az egyéves külföldi képzést választják, számos akadállyal kell megküzdeniük [4].

---

³ Barkáts Jenő, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

A reformok ellenére az ukrán felsőoktatás szerkezete jelentősen különbözik a bolognai irányelvekben megfogalmazott elképzelésektől. Megjegyzem, ez nem mindig tekintendő egyértelműen hátránynak. A bolognai elvek érvényesülése leginkább a képzési program modulszerkezetében nyilvánul meg. Az idevágó előírások viszont nem elégségesek a hallgatói mobilitás, a képzések szinkronizálásának biztosításához. Talán a legszembeütőbb a kétféle teljes felsőfokú végzettség, a specializist és a magiszter megléte. A kettő között a hazai szakemberek is inkább a kimeneti követelményeket emlegetik különbségként. A képzés tartalma, a tantárgyi listák sokszor nagyon hasonlóak. A másik szembeütő különbség a 4 éves felsőfokú alapképzés. Hogy a megszokott teljes felsőfokú képzés ne legyen öt évnél hosszabb, a specializist és a magiszteri képzés egyéves-másfél éves lett. Az egyéves képzési idő gyakorlatilag lehetetlenné teszi az ötödikes diákok számára a hosszabb külföldi tanulmányokat. Emellett a specializist diplomát a legtöbb országban, ahol nincs ilyen kettősség, csak BSc diplomaként lehet honosítani. Hasonlóan történik a képzés megítélése is, ami a külföldi tanulmányi útját tervező specializist képzésben részt vevő ukrán diáknak ez egy újabb problémát okoz.

Problémát okoz, a gondosan megfogalmazott tanulmányi szerződések ellenére, a külföldi egyetemen teljesített kurzusok és kreditértékük elismertetése. Az ukrán felsőoktatásban egy évtizede működő kreditrendszer néhány sajátossággal rendelkezik. Egy kredit 36 tanulmányi – tantermi, konzultációs és önálló – órának felel meg az ajánlott 30 óra helyett. A BSc képzésben ennek mintegy a fele tantermi óra.

A nemzetközi diákmobilitás biztosításához szükséges a nemzeti és nemzetközi képesítési rendszerek összevetése, az egységes értékelési rendszer, a képzési és kimeneti követelmények kidolgozása stb., emellett szem előtt kell tartani, hogy a felsőoktatás magas minősége csak differenciálással, egyéni tanösvények kidolgozásával lehetséges. Ez komoly feladatot jelent minden nemzeti felsőoktatási rendszer számára.

Az ukrán diákmobilitás fejlesztésében jelentős szerepet játszhat a nemzeti tanulmányi mobilitás rendszerének létrehozása és a megfelelő szabályozás kidolgozása. Már az országon belül is igen nehézkesen történik egy diák átjelentkezése az egyik felsőoktatási intézményből a másikba. Annak ellenére, hogy minden intézményben ugyanazok az előírások vannak érvényben, a tanmenetek között jelentős különbségek lehetnek, ezeknek csak a tartamára, kötelezően oktatott kurzusaira vonatkozik az egységes szabályozás, a szerkezetére már nem. Az elvégzendő kurzusok közötti különbséget a diáknak a nyári vakáció utolsó hetéig ki kell küszöbölnie, amire a nyári szabadságolások közepette nagyon korlátozottak a lehetőségei. A tanmenetek szinkronizálásnak egyetlen lehetőségét sokan a központi szabályozásban látják, amit viszont a felsőoktatási intézmények többsége nem fogadna szívesen. A tanmenetek egységesítése csak a szabadon választható tantárgyak jelentős növelésével lenne elfogadható. Az előírások szerint a képzési idő mintegy két harmadát a kötelező (normatív) tantárgyak oktatása és gyakorlatok képezik. A maradék egy harmadot a variatív tantárgyak és gyakorlatok, a szakosodás és a szabadon választható tantárgyak teszik ki. Az egyes szakok, szakosodások tartalmi előírásai, a négyéves képzési idő ellenére, a szabadon választható tantárgyak számát jelentősen megnyirbálják, ellehetetlenítve az egyes intézmények képzési menetének szinkronizálást. Talán éppen ezért az ukrán fiatalok tanulmányi mobilitása az országon belül jelentős mértékben még most is az átjelentkezésben nyilvánul meg. [6]

A mesterképzés korlátozott keretszáma miatt a BSc diploma megszerzése után a továbbtanulást választó diákok túlnyomó többsége, ha csak teheti, ugyanabban az intézményben felvételizik specializist- vagy mesterképzésbe. Ezen még a néhány éve kötelező jelleggel bevezetett felvételi vizsga sem változtatott.

A nehézségek ellenére sok ukrán felsőoktatási intézmény az utóbbi egy évtizedben jelentős lépéseket tett a diákmobilitás fejlesztésére, gyümölcsöző partneri kapcsolatokat építve ki külföldi intézményekkel. Ennek eredményeképpen több közös program indult, közös karok, intézmények nyíltak. A programok többsége két diploma – egy hazai és egy külföldi – megszerzésére irányul. A képzési idő egy részét a diák a külföldi egyetemen tölti. Ilyen például a ukrán-lengyel „1,5+1,5” program.

A közös képzések indításában a következő tényezők játszanak meghatározó szerepet:

- az intézmények elhelyezkedése;
- a képzési költségek koordinálása a két intézményben;
- az állami ráfordítások paritása.

Szükség van:

- a diákok kettős jogállásának elismerésére;
- a képesítések kölcsönös elismerésére vagy megfeleltetésére a két partnerintézmény országaiban;
- a BSc és mesterképzés időtartamának megváltoztatására;
- a szabadon választható tantárgyak számának és kreditértékének növelésére a könnyebb tantervi egyeztetések érdekében.

Ezeket néha az állami programok szintjén is nehéz megvalósítani. Még az ukrán-orosz együttműködés keretében született „Kettős diploma” program se lett kivétel, akkora különbségek keletkeztek a két ország képzésében a Szovjetunió felbomlása óta eltelt két évtized alatt.

És csak ezek után kezdődhet magának a képzésnek a kidolgozása:

- a tantárgyi listák egyeztetése,
- a tanmenetek egyeztetése,
- az eljárások kidolgozása,
- az elvégzett kurzusok elismerésének a menete;
- a záróvizsga lebonyolítása és a két ország diplomái kiállítás és átadása menetének a kidolgozása.

Az elit ukrán egyetemek végzőseinek többsége (2012-ben 91%-a) fontolgatja a külföldi munkavállalás lehetőségét, elsősorban Észak-Amerika vagy Európa valamelyik országában. Sokan ezért kezdenek felsőfokú tanulmányokat. Ilyen körülmények között egy európai diploma megszerzése itthon igen népszerű, amivel élnek is az ukrán egyetemek. Néhány éve a közös programok száma meghaladta a százat. A két diploma megszerzésére irányuló képzés már nem számít ritkaságnak. Emellett a diákok 5%-a bevallotta a külföldi munkavállalás céljából tanulna külföldön.

2010 végén az ukrán és az orosz oktatási miniszter egyezményben rögzítette a diákmobilitás további fejlesztéséről szóló elképzeléseket. 2011 augusztusában az ukrán kormány a tanulmányi mobilitás elősegítésére egy nemzeti információs központ létrehozásáról hozott döntést [2]. A központnak egy sor fontos feladata lenne, többek között az érdekelt felek, polgárok, itthoni és külföldi szervezetek informálása a diákmobilitással kapcsolatos kérdésekről, a diplomák elismeréséről, az ukrán felsőoktatás integrálásáról az egységes európai felsőoktatási térbe stb., de a külföldi egyetemek által kiállított diplomák hitelességének az ellenőrzése is. 2012-ben Ukrajna oktatási és tudományos, ifjúsági és sportminisztériuma a felsőoktatási intézetek számára egy tervezetet készített a diákmobilitás szabályozásra [3]. Az érdekelt felek 2013. január 25-ig teheték meg észrevételeiket, javaslataikat a tervezettel kapcsolatosan.

2010-ben 35 ezer ukrán fiatal tanult külföldi egyetemeken. A legtöbben – tizenháromezren – Oroszországban, hat és fél ezren Németországban, több mint háromezren Lengyelországban. A vezető hármast a népszerűségi listán az USA, Franciaország, Csehország, Olaszország, Magyarország, Ausztria és Nagy-Britannia követte. Az utóbbi három évben különösen látványosan növekedett a Lengyelországban tanuló ukrán diákok száma: tavaly már hatezer-ötszáz volt. Az idén számuk meghaladhatja a nyolcezeret.

A külföldön tanuló ukrán diákok 90%-a tanulmányaik befejeztével hazatér, és külföldi diplomával a kezükben próbálnak állást keresni. A kiemelkedő képességű fiatalok, és azok, akik házasságot kötöttek, általában külföldön maradnak [5].

A hazatérők diplomáját Ukrajnában nem ismerik el, azt honosítani kell. Ehhez egy sor iratra van szükség, amire többnyire nem is gondol a fiatal: kell a diploma felülhitelesítése, a képzési program (hiteles fordítása), a külföldi intézmény akkreditálásáról szóló irat stb., amit itthonról néha nem csak összetett, de gyakorta meglehetősen költséges is megszerezni. Ezek összegyűjtése hónapokkal meghosszabbíthatja a honosítás folyamatát. A külföldi diplomák elismerése terén sokan az orosz példát követnék. 2012 nyarán fogalmazódott meg Ukrajnában az elképzelés, hogy a három nemzetközi egyetemi rangsor egyesítésével kapott listán szereplő első háromszáz intézmény által kiállított diplomát honosítás nélkül elismerik az országban. A lista elkészítését 2012 szeptemberére, októberére ígérték.

Az ukrán diákok többségét viszont az érdekli, hogy hol ismerik el az ukrán diplomát. A posztszovjet térség országaiban, amelyekkel Ukrajna a diplomák elismeréséről egyezményt kötött, többnyire a diploma fölülhitelesítése sem szükséges. Az Európai Unió országaiban a honosítási folyamat sokkalta összetettebb. A legrosszabb helyzetben a specialiszt diploma tulajdonosai vannak: ezeket, ritka kivétellel, BSc diplomaként sikerül csak honosítani. Hagyományosan a legnagyobb elismerésben a Kijevi Műszaki Egyetem és a Harkovi Orvosi Egyetem diplomája részesül.

Az ukrán diákok tanulmányi mobilitását gátló tényezők között a legfontosabbak:

- az oktatási rendszerek közti különbségek;
- a gazdasági jellemzők;
- a vízumkényszer.

A vízumra néha hónapokat kell várni. Emiatt még azok az ukrán fiatalok sem tudnak teljes mértékben élni a tanulmányi mobilitás lehetőségével, akik felvételt nyertek valamelyik európai egyetemre.

Ezek leküzdésében csak az ország kormányzata tehet hathatós intézkedéseket. Míg ezek váratnak magukra, az ukrán fiatalok egyénileg próbálják leküzdni a külföldi tanulás lehetőségének akadályait. Emellett az ukrán egyetemek többségén még mindig nem megfelelő a diákmobilitással kapcsolatos információ áramlása, nem működik a diákok és a tanárok mobilitását segítő konzultációs szolgálat, nem működnek a diákok adaptációját segítő szervezetek.

Ukrajnában a tanárok mobilitása lényegében az oktatási tapasztalatszerzésben és a közös kutatási projekteken való részvételben merül ki. Ennek több oka van, az első: a felsőoktatási rendszer előírásai; a második: a tanári testület alacsony szintű internacionalizálódása, aminek oka a felsőoktatás állami

szabályozásban és a tanárok gyenge idegen nyelv ismeretében keresendő. Emellett a felsőoktatásban dolgozók továbbképzésének, szakmai fejlődésének csak előírásai léteznek, rendszere, finanszírozása mind a mai napig megoldatlan. A tanárok külföldi tanulmányi útját, képzését az ukrán oktatásügy nem ismeri el. A tudományos fokozatok rendszere, ami a szovjet időktől változatlan maradt, két tudományos fokozat – a kandidátusi és doktori – megszerzését teszi lehetővé. Ukrajnában a kandidátusi fokozatot a PhD megfelelőjének tartják, az azonosságról régóta megszűntek a viták. Az oktatási és tudományos minisztérium, az Ukrajnában szerzett kandidátusi diplomák esetében, ezt már több mint egy évtizede egy diplomamellékletben ismeri el. A PhD diplomák elismerésével sokkal bonyolultabb a helyzet. Ezeket honosítani kell, ami nemcsak a nyugati doktori programok végzőseinek mérgezi meg az életét, hanem az egyetemekét is: a honosítási kényszer mindenkire vonatkozik, még akkor is, ha az illető csak egy félévre érkezett Ukrajnába. [6]

A helyzet változását az Ukrajnában működő diákcseraprogram és alapítványok száma is jelzi:

Alexander von Humboldt Stiftung (<http://www.humboldt-foundation.de>)

American Association for the Advancement of Science (<http://www.aaas.org/programs/international>)

American Councils for International Education (<http://www.americancouncilskyiv.org.ua>)

Au-Pair (<http://www.au-pair.com.ua>)

British Council Ukraine. **Web-site:** <http://www.britishcouncil.org/ukraine>

Canadian Executive Service Organization (CESO) (<http://www.ceso-saco.com>)

Centre Nationale de la Recherches Scientifique (CNRS) (<http://www.cnrs.fr>)

Civilian Research and Development Foundation (CRDF) (<http://www.crdf.org.ua>)

Deutscher Akademischer Austausch Dienst (<http://www.daad.org.ua>)

DFG (German Research Association) (<http://www.dfg.de>)

Economics Education & Research Consortium (<http://www.eerc.kiev.ua>)

Erasmus Mundus. **Web site:** http://europa.eu.int/comm/education/programmes/mundus/index_en.html

EUREKA (<http://www.eureka.be>)

European Organization For Nuclear Research (CERN) (<http://public.web.cern.ch>)

Fulbright Ukraine (<http://www.fulbright.org.ua>)

INTAS (<http://www.intas.be>)

NATO Science Program (<http://www.nato.int/science/index.html>)

Open Society Institute (<http://www.soros.org>)

Russian Foundation for Basic Research (<http://www.rfbr.ru>)

A külföldi tanulást egyre vonzóbbá teszik az országban történő változások is: a tandíjak növekedése és a külső felvételi bevezetése. A tanulmányi programok képviselőit, a diákok és szülei konzultálását Ukrajnában többnyire nem maguk a külföldi egyetemek, hanem oktatási központok és utazási irodák végzik. Egyre több ilyen ügynökség segíti a diákok mobilitását, sokszor nem kis haszonnal. Ezek próbálják szétszlatni a külföldi tanulással kapcsolatos, főként az idősebb nemzedékben, a szülőkből kialakult tévhiteket. Mindenekelőtt, hogy a külföldi egyetemeken megfizethetetlenül drága a tanulás, hogy az európai egyetemeken teljesíthetetlenül magasak a felvételi követelmények, és hogy a külföldön való tanulásnak rengeteg bürokratikus akadálya van. És ezt egyre nagyobb sikerrel teszik.

Egy nem teljes lista ezekről:

A-priori ügynökség (<http://www.a-priori.kiev.ua/>)

Albion Education ügynökség (<http://www.albioneducation.com/>)

DEC education (<http://dec-edu.com/>)

Domar Travel Education ügynökség (<http://www.dteducation.com/>)

Evenor Ukraine ügynökség (<http://www.evenor.ee>)

InfoStudy ügynökség (<http://infostudy.com.ua/>)

International House ügynökség (<http://www.ih.kiev.ua/abroad>)

Istudy ügynökség (<http://www.istudy.com.ua/>)

Star Travel (<http://www.startravel.ua/>)

STUDY.UA ügynökség (<http://www.study.ua/>)

Study and Travel ügynökség (<http://study-and-travel.net/>)

UTI Travel & Education ügynökség (<http://uti.com.ua/>)

Aspect ügynökség (<http://www.gostudy.com.ua/>)

EPOCH (<http://www.epoch.ua/>)

Esperanto Travel (<http://www.etravel.com.ua/>)

Osvita-pol (<http://www.osvitapol.info/>)

Start Plus (<http://startplus.com.ua/>)

Összegzés. Egyre több ukrán fiatal folytat külföldi tanulmányokat. Számuk az idén elérte a 35 ezret. Ezek többsége valamelyik külföldi egyetemen próbál diplomát szerezni, és ez a tendencia a közeljövőben nem fog megváltozni. E fiatalokat és az ukrán egyetemek diákjait egyre több csereprogram és ügynökség segíti. Növekszik a két diploma megszerzését célzó képzések száma Ukrajnában, akárcsak a közös karok, intézetek és az akkreditált képzést folytató külföldi egyetemek fiókjainak száma az országban. A kormányzat, néha kapkodva, próbálja utolérni önmagát és megteremteni a diákmobilitás törvényi hátterét. Az ukrán diákok mobilitására továbbra is a gazdasági jellemzők, a választott külföldi egyetem elhelyezkedése, az oktatási rendszerek közötti különbség és a vízumkényszer vagy annak eltörlése lesznek a legnagyobb hatással.

Irodalom

1. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / За редакцією В. Г.°Кременя. Авторський колектив: М. Ф.°Степко, Я. Я.°Болюбаш, В. Д.°Шинкарук, В. В.°Грубінко, І. І.°Бабин. - К.: Освіта, 2004. – 356с.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 р. № 924 “Питання національного інформаційного центру академічної мобільності” / <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/924-2011-p>. Letöltés ideje: 2012. január 10.
3. Примірне положення про академічну мобільність студентів вищих навчальних закладів України. Проект. / <http://mon.gov.ua/ua/pr-viddil/public-discussions/2249/> Letöltés ideje: 2012. január 10.
4. Вербицька С. В. Міжнародна студентська академічна мобільність: етапи розвитку та суб’єкти організації // Вісник Житомирського державного університету. Випуск 45. Педагогічні науки. – 2009. – С. 20-26.
5. Мокій А. І., Лапшина І. А. Академічна мобільність: виклики і загрози для людського капіталу України // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2009. – № 11, Серія: Міжнародні відносини. – С. 14-17.
6. Гурч Л. Мобільність студентів та професорсько-викладацького складу як фактор підвищення конкурентоспроможності вищої освіти України в європейському просторі / <http://personal.in.ua/article.php?id=53>. Letöltés ideje: 2012. január 10.

Barkáts J. (Borkach E.)

Prospects of student mobility in Ukraine.

Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute, Berehove, Ukraine

Nowadays more and more Ukrainian students study abroad. This year their number reached 35 thousand. The majority of them attempts to get a diploma in a foreign university, and this tendency will not change in the near future. The efforts of the Ukrainian students both abroad and in Ukraine in these days are supported with constantly increasing number of exchange programs and international agencies. We can see increase in the number of trainings which intend to provide two diplomas for the students in Ukraine, as well as the increase in the number of foreign universities providing education in the departments combined with Ukrainian universities. The government sometimes hurriedly trying to catch up with itself and create the legal background of student mobility. Still the greatest influence on the Ukrainian student mobility will have the economic aspects, the location of foreign universities, differences in the educational systems of different countries, and the requirement of visa or its abolition.

Keywords: student mobility, Ukraine